

Χριστούγεννα στη σπηλιά

του Φώτη Κόντογλου

Χριστούγεννα παραμονές. Χριστούγεννα και χιονιᾶς πάντα πᾶνε μαζί. Μὰ ἐκείνη τὴ χρονιά οἱ καιροὶ ἦτανε φουρτουνιασμένοι παρὰ φύση. Χιόνι δὲν ἔρριχνε. Μοναχὰ πού ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτανε θυμωμένη, καὶ φυσούσανε σκληροὶ βοριάδες μὲ χιονόνερο καὶ μ' ἀστραπές. Καμμιά βδομάδα ὁ καιρὸς καλωσύνεψε καὶ φυσοῦσε μία τραμουντάνα πού ἀρμενιζότανε. Μὰ τὴν παραμονὴ τὰ κατσούφιασε. Τὴν παραμονὴ ἀπὸ τὸ προῖ ὁ οὐρανὸς ἦτανε μαῦρος σὰν μολύβι, κ' ἔπιασε κ' ἔρριχνε βελονιαστὸ χιονόνερο.

Σὲ μία τοποθεσία πού τὴ λέγανε Σκρόφα, βρισκότανε ἓνα μαντρί μὲ γιδοπρόδατα, ἀπάνω σὲ μιὰ πλαγιά τοῦ βουνοῦ πού κοίταζε κατὰ τὸ πέλαγο· τὸ μέρος αὐτὸ ἦτανε ἄγριο κ' ἔρημο, γεμάτο ἀγριόπρινα, σκίνους καὶ κουμαριές, πού ἦτανε κατακόκκινες ἀπὸ τὰ κούμαρα. τὸ μαντρί ἦτανε τριγυρισμένο μὲ ξεροτρόχαλο [=ξερολιθιά].

Οἱ τσομπάνηδες καθόντανε μέσα σὲ μιὰ σπηλιά πού βρισκότανε παραμέσα καὶ πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴ μάντρα καὶ πού κοίταζε κατὰ τὴ νοτιά. Μεγάλη σπηλιά, μὲ τρία - τέσσερα χωρίσματα, κι ἀψηλὴ ὡς τρία μπόγια. Τὰ ζωντανὰ σταλιάζανε κάτω ἀπὸ τὶς χαμηλὲς σάγιες, πού ἔσκυβες γιὰ νὰ μπεῖς μέσα. Σωροὶ ἀπὸ κοπριά στεκόντανε ἐδῶ κ' ἐκεῖ, καὶ βγάζανε μία σπιρτόζα μυρουδιά. Χάμω, τὸ χῶμα ἦτανε σκουπισμένο καὶ καθαρὸ, γιὰτὶ οἱ τσομπάνηδες ἦτανε μερακλήδες, καὶ βάζανε τὰ παιδιὰ καὶ σκουπίζανε ταχτικὰ μὲ κάτι σκοῦπες κανωμένες ἀπὸ ἀστοιβιές.

Ἀρχισέλιγκας ἦτανε ὁ Γιάννης ὁ Μπαρμπάκος, ἓνας ἄνθρωπος μισάγριος, γεννημένος ἀνάμεσα στὰ γίδια καὶ στὰ πρόβατα. Ἦτανε μαῦρος, μαλλιαρὸς, μὲ γένεια μαῦρα κόρακας, σγουρὰ καὶ σφιχτὰ σὰν τοῦ κριαριοῦ. Φοροῦσε σαλβάρια κοντὰ ὡς τὸ γόνατο, σελάχι στὴ μέση του, ζουνάρι πλατὺ, βαριὰ τζεσμέδια στὰ ποδάρια του· τὸ κεφάλι του τὸ εἶχε τυλιγμένο μ' ἓνα μεγάλο μαντίλι σὰν σαρίκι, κ' οἱ μαρχαμάδες [= τὰ κρόσια] κρεμόντανε στὸ πρόσωπό του. Ἀρχαῖος ἄνθρωπος!

Εἶχε δυὸ παραγυιούς, τὸν Ἀλέξη καὶ τὸν Δυσσέα, δυὸ παλληκαρόπουλα ὡς εἴκοσι χρονῶν. Εἶχε καὶ τρία παιδιὰ, πού τοὺς βοηθοῦσανε στ' ἄρμεγμα καὶ κοιτάζανε τὸ μαντρί νὰ 'ναι καθαρὸ. Αὐτὲς οἱ ἔξι ψυχὲς ἐζοῦσανε σὲ κεῖνο τὸ μέρος, κρυφὰ ἀπὸ τὸν Θεό. Ἀνάγια βλέπανε ἄνθρωπο.

Ἡ σπηλιά ἦτανε καπνισμένη κι ὁ βράχος εἶχε μαυρίσει ὡς ἀπάνω ἀπὸ τὴν καπνιά πού ἔβγαινε ἀπὸ τὸ στόμα τῆς σπηλιᾶς. Ἐκεῖ μέσα εἶχανε τὰ γιατάκια τους, σὰν μεντέρια, στρωμένα μὲ προβιές. Στοὺς τοίχους τῆς σπηλιᾶς εἶχανε μπηῆξει παλούκια μέσα στὶς σκισμάδες τοῦ βράχου, καὶ

κρεμόντανε καρδάρες, τυροβόλια, μαγιές, τουφέκια και μαχαίρια, λές κ' ἦτανε λημέρι τῶν ληστῶν. Ἀπ' ἔξω φυλάγανε οἱ σκύλοι, ὅλοι ἄγριοι σὰν λύκοι.

Ἡ ἀκροθαλασσιὰ βρισκότανε ὡς ἓνα τσιγάρο ἀπόσταση ἀπὸ τὴ μάντρα. Ἦτανε ἔρημη, κι ἄλλο δὲν ἀκουγότανε ἐκεῖ πέρα παρὰ μοναχὰ ὁ ἀγκομαχητὸς τοῦ πελάγου, μέρα - νύχτα. Μὲ τὸν βοριά ἀπάγκιαζε, και καμμιά φορὰ πόδιζε κανένα καϊκι. Ἀλλιῶς δὲν ἔβλεπες βάρκα πουθενά. Ἀπὸ τὸ μαντρὶ ἀγνάντευε κανένας τὸ πέλαγο ἀνάμεσα στὰ δέντρα, και τὸ μάτι ξεχώριζε καθαρὰ τὰ βουνὰ τῆς Μυτιλήνης.

Τὴν παραμονὴ τὰ Χριστούγεννα, εἶπαμε πὼς ὁ καιρὸς χάλασε, κι ἄρχισε νὰ πέφτει χιονόνερο. Οἱ τσομπάνηδες εἶχανε μαζευτεῖ στὴ σπηλιὰ κι ἀνάψανε μία μεγάλη φωτιὰ και κουβεντιάζανε. Τὰ παιδιὰ εἶχανε σφάξει δυὸ ἄρνια και τὰ γδέρνανε. Ὁ Ἀλέξης ἔβαλε ἀπάνω σ' ἓνα ράφι μυτζήθρες και τυρὶ ἀνάλατο μέσα στὰ τυροβόλια, ἀγίτσι και γιαούρτι. Ὁ Δυσσέας εἶχε μία παλιὰ Σύνοψη, κ' ἐπειδὴ γνώριζε λίγο ἀπὸ ψαλτικὰ κ' ἤξερε και πέντε γράμματα, διάβαζε τὶς Κυριακάδες κι ὅποτε ἦτανε γιορτὴ κανένα τροπάρη και λιγοστὰ ἀπὸ τὸν Ἐξάψαλμο. Ἐκείνη τὴν ὥρα φυλλομετροῦσε τὴ Σύνοψη, γιὰ νὰ δεῖ τί γράμματα ἦτανε νὰ πεῖ.

Θὰ ἔτανε ὥρα σπερινοῦ. Κεῖνη τὴν ὥρα ἀκούσανε κάτι τουφεκιές. Καταλάβανε πὼς θὰ ἔτανε τίποτα κυνηγοί· τὸ ἓνα παιδί, πού εἶχε πάγει νὰ φέρει ξύλα μὲ τὸν γαῖδαρο, εἶπε πὼς τὸ πρωὶ εἶχε ἀκούσει τουφεκιές κατὰ τὴν ἀπὸ μέσα θάλασσα, κατὰ τὴν Ἁγιά-Παρασκευή. Οἱ σκύλοι πιάσανε και γαβγίζανε ὅλοι μαζί και πεταχτήκανε ὄξω ἀπὸ τὴ μάντρα.

Σὲ λίγο φανερωθήκανε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴ σπηλιὰ δυὸ ἄνθρωποι μὲ τουφέκια, και φωνάζανε τοὺς τσομπάνηδες νὰ μαζέψουνε τὰ σκυλιὰ, πού χυμήξανε ἀπάνω τους. Ὁ Σκούρης ἄφησε τοὺς ἀνθρώπους κι ἄρπαξε ἓνα ἀπὸ τὰ ζαγάρια πού ἔχανε οἱ κυνηγοί και τὸ ξετίναζε νὰ τὸ πνίξει. Ὁ κυνηγὸς ἔρριξε ἀπάνου του, και τὰ σκάγια τὸν πόνεσανε και γύρισε πίσω, μαζί μὲ τ' ἄλλα μαντρόσκυλα, πού πηγαίνανε πισώδρομα ὅσο κατεβαίνανε οἱ κυνηγοί. Τέλος πάντων, ἐβγήκε ὁ Μπαρμπάκος μὲ τοὺς ἄλλους και πιάσανε τὸν Σκούρη και τὸν δέσανε, διώξανε και τ' ἄλλα σκυλιὰ.

«Ὦρα καλή, βρὲ παιδιὰ!» φώναξε ὁ Παναγῆς ὁ Καρδαμίτσας, ζωσμένος μὲ τὰ φουσεγκλίκια, μὲ τὸ ταγάρη γεμάτο πουλιά.

Ὁ ἄλλος, πού ἦτανε μαζί του, ἦτανε ὁ γιὸς του ὁ Δημητρός.

«Πολλὰ τὰ ἔτη!» ἀποκριθῆκανε ὁ Μπαρμπάκος κ' ἡ συντροφιά του.
«Καλῶς ὀρίσατε!»

Τοὺς πήγανε στὴ σπηλιά.

«Μωρέ, τ' εἶν' ἐδῶ; Παλάτι! Παλάτι μὲ βασιλοπούλες!» εἶπε ὁ μπάρμπα-Παναγῆς, δείχνοντας τὶς μυτζήθρες ποὺ ἀχνίζανε.

Τοὺς βάλανε νὰ καθήσουνε, τοὺς κάνανε καφέ. Οἱ κυνηγοὶ εἶχανε κονιάκι. Κεραστήκανε.

«Βρὲ ἀδερφέ», ἔλεγε ὁ μπάρμπα-Παναγῆς, «ποιὸς νὰ τό 'λεγε, χρονιάρια μέρα, πὼς θὰ κάνουμε Χριστούγεννα στὸ σπήλαιο ποὺ ἐγεννήθη ὁ Χριστός! Ἐχτὲς περάσαμε στὴν Ἁγιά-Παρασκευή, νὰ κυνηγήσουμε λίγο. Ἔ, δικός μας εἶναι ὁ ἡγούμενος, κοιμηθήκαμε στὸ μοναστήρι, καὶ σήμερα τὴν αὐγὴ βγήκαμε στὸ κυνήγι. Βλέποντας πὼς φουρτούνιασε ὁ καιρός, εἶπαμε πὼς δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ περάσουμε τὸ μπουγάζι μὲ τὴ σαπιόβαρκα τοῦ μπάρμπα-Μανώλη τοῦ Βασιλέ. Κ' ἐπειδὴ ξέραμε ἀπ' ἄλλη φορὰ τὸ μαντρί, καὶ μὲ τὸ κυνήγι πέσαμε σὲ τοῦτα τὰ σύνορα, εἶπαμε νὰ ῥθουμε στ' ἀρχοντικό σας... Μωρέ, τί σκύλο ἔχετε; Αὐτὸ εἶναι θηρίο, ἀσλάνι καὶ καπλάνι!

Μπρέ, μπρέ, μπρέ! τὸ ζαγάρι τὸ πετσόκοψε! Γιὰ κοίταξε τί χάλια τό 'κανε!»

Καὶ γύρισε σὲ μία γωνιὰ τῆς σπηλιᾶς, ποὺ κλαμούριζε τὸ σκυλί κ' ἔτρεμε σὰν θερμισμένο.

«Ἐλα δῶ, Φλόξι! Φλόξι!»

Μὰ ἡ Φλόξι ἀπὸ τὴν τρομάρα τῆς τρύπωνε πιὸ βαθιά.

Ἄμα ἤπιανε δυὸ-τρία κονιάκια, ὁ μπάρμπα-Παναγῆς ἄρχισε νὰ μασᾶ τὰ μουστάκια του, καὶ στὸ τέλος ἔπιασε νὰ τραγουδᾷ:

Καλὴν ἐσπέραν, ἀρχοντες, ἂν εἶναι ὀρισμός σας,
Χριστοῦ τὴν θείαν γέννησιν νὰ πῶ στ' ἀρχοντικό σας.

Ἦστερα ὁ Δυσσέας ἔψαλε τὸ «Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε».

Ἐκείνη τὴν ὥρα ἀκούσανε πάλι τὰ σκυλιὰ νὰ γαβγίζουνε. Στείλανε τὰ παιδιὰ νὰ δοῦνε τί εἶναι. Ὁ ἀγέρας εἶχε μπουρινιάσει κ' ἔρριχνε παγωμένο νερό. Κρούο τάντανο!

Σὲ λίγο πάψανε τὰ σκυλιὰ, καὶ γυρίσανε πίσω τὰ παιδιὰ. Ἀπὸ πίσω τοὺς μπήκανε στὴ σπηλιὰ τρεῖς ἄντρες, ποὺ φαινότανε πὼς ἦτανε

θαλασσινοί, καὶ δυὸ καλόγεροι, βρεμένοι ὅλοι καὶ ξυλιασμένοι ἀπ' τὸ κρύο. Τοὺς καλωσορίσανε, τοὺς βάλανε καὶ καθήσανε.

Μόλις πῆγε κοντὰ στὴ φωτιά ὁ πρῶτος, ὁ καπετάνιος, τὸν γνώρισε ὁ Μπαρμπάκος κ' ἔβγαλε μία χαρούμενη φωνή. Ἦτανε ὁ καπετάν-Κωσταντῆς ὁ Μπιλικτοῆς, πού ταξίδευε στὴν Πόλη. Εἶχε περάσει κι ἄλλη φορὰ ἀπὸ τὴ Σκρόφα, κ' εἶχανε δέσει φιλία μὲ τὸν Μπαρμπάκο, πού δὲν ἤξερε τί περιποίηση νὰ τοὺς κάνει· οἱ ἄλλοι δυὸ ἦτανε γεμιτζῆδες κι αὐτοί, ἄνθρωποι τοῦ καϊκιῦ του.

Ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς καλόγερους, ἕνας σωματώδης μὲ μαῦρα γένεια, ὁμορφάνθρωπος, ἦτανε ὁ πάτερ-Σίλβεστρος Κουκουτός, καλογερόπαπας. Ὁ ἄλλος ἦτανε λιγνός, μὲ λίγες ἀνάριες τρίχες στὸ πηγούνι, σὰν τὸν Ἅγιο Γιάννη τὸν Καλυβίτη. Τὸν λέγανε Ἀρσένιο Σγουρή.

Ὁ καπετάν-Κωσταντῆς ἐρχότανε ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ πῆρε στὸ καῖκι τὸν πάτερ-Σίλβεστρο, πού εἶχε πάγει στὴν Πόλη ἀπὸ τ' Ἅγιον Ὅρος γιὰ ἐλέη, κ' ἤθελε νὰ κάνει Χριστούγεννα στὴν πατρίδα του. Ὁ πάτερ-Ἀρσένιος εἶχε ταξιδέψει μαζί του ἀπὸ τὴ Μονὴ τοῦ Παντοκράτορας στὸ Ὅρος, κ' ἦτανε ἀπὸ τὴ Θεσσαλία.

Ταξιδέψανε καλά. Μὰ σὰν καβατζάρανε τὸν Κάβο-Μπαμπᾶ, ὁ ἀγέρας μπουρίνιασε, κι ὅλη τὴ μέρα ἀρμενίζανε μὲ μουδαρισμένα πανιά καὶ μὲ τὸν στάντζο, ὡς πού φτάσανε κατὰ τὸ βράδυ ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ Ταλιάνι. Ὁ καιρὸς σκύλιαξε κι ὁ καπετάνιος δὲν μπόρεσε νὰ ἴμπεϊ στὸ μπουγάζι, νὰ κάνουνε Χριστούγεννα στὴν πατρίδα.

Ἀποφάσισε λοιπὸν νὰ ποδίσει, καὶ πῆγε καὶ φουντάρισε στ' ἀπάγκειο, πίσω ἀπὸ ἕναν μικρὸν κάβο, ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ μαντρί. Κ' ἐπειδὴ θυμήθηκε τὸν φίλο του τὸν Μπαρμπάκο, πῆρε τοὺς γέροντες καὶ τοὺς δυὸ ἄλλους νοματέους καὶ τραβήξανε γιὰ τὸ ἀγίλι [=μαντρί]. Στὸ τσερνίκι εἶχανε ἀφήσει τὸν μπαρμπ' - Ἀπόστολο μὲ τὸν μουῦτσο.

Σὰν εἶδανε πὼς στὴ σπηλιὰ βρισκότανε κι ὁ κύρ-Παναγῆς μὲ τὸν κύρ-Δημητρό, γίνηκε μεγάλη χαρὰ καὶ φασαρία.

«Μωρὲ νὰ δεῖς», ἔλεγε ὁ κύρ-Παναγῆς, «τώρα ψέλναμε τὸ τροπάρι, κι ἀπάνω πού λέγαμε «ἐν αὐτῇ γὰρ οἱ τοῖς ἄστροις λατρεύοντες ὑπὸ ἀστέρος ἐδιδάσκοντο...», φτάξατε κ' ἐσεῖς οἱ μάγοι μὲ τὰ δῶρα! Γιατὶ βλέπω μία νταμιζάνα κρασί, βλέπω λακέρδα, βλέπω χαβιάρια, βλέπω παξιμάδια, μπακλαβάδες, «σμύρναν, χρυσὸν καὶ λίβανον»!

«Χά! Χά! Χά!» - γελοῦσε δυνατὰ ὁ κύρ-Παναγῆς, μισομεθυσμένος καὶ ψευδίζοντας, καὶ χαιδεύε τὴν κοιλιὰ του, γιὰτὶ ἦτανε καλοφαγᾶς.

Στὸ μεταξύ ὁ πάτερ - Ἀρσένιος ὁ Σγουρῆς ζωντάνεψε ὁ καϊμένος, κ' εἶπε σιγανὰ χαμογελώντας καὶ τρίβοντας τὰ χέρια του:

«Δόξα σοι ὁ θεός, Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, πού μᾶς ἐλύτρωσες ἐκ τοῦ κλύδωνος!» κ' ἔκανε τὸν σταυρό του.

Ὁ πάτερ-Σίλβεστρος εἶπε νὰ σηκωθοῦνε ὄρθιοι, κ' εἶπε λίγες εὐχές, τὸ «Χριστὸς γεννᾶται», κ' ὕστερα μὲ τὴ βροντερὴ φωνή του ἔψαλε:

«Μεγάλυνον, ψυχὴ μου, τὴν τιμιωτέραν καὶ ἐνδοξοτέραν τῶν ἄνω στρατευμάτων.

Μυστήριον ξένον ὁρῶ καὶ παράδοξον. Οὐρανὸν τὸ σπήλαιον, θρόνον χειρουβικὸν τὴν Παρθένον, τὴν φάτνην χωρίον, ἐν ᾧ ἀνεκλήθη ὁ ἀχώρητος Χριστὸς ὁ Θεός, ὃν ἀνυμνοῦντες μεγαλύνομεν».

Ὑστερα καθήσανε στὸ τραπέζι. Τέτοιο τραπέζι βλογημένο καὶ χαρούμενο δὲν ἔγινε σὲ κανένα παλάτι. Τρώγανε καὶ ψέλνανε. Καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα εἶχε ἀπάνω, ἀπὸ τὰ μοσκοβολημένα τ' ἄρνια, τὰ τυριά, τὰ μανούρια, τὶς μυτζήθρες, τὶς μπεκάτσες καὶ τ' ἄλλα πουλιὰ τοῦ κυνηγιοῦ, ὡς τὴ λακέρδα καὶ τ' ἄλλα τὰ πολίτικα πού φέρανε οἱ θαλασσινοί, καθὼς καὶ κρασί μπρούσικο.

Ὅξω φυσομανοῦσε ὁ χιονιάς, καὶ βογγούσανε τὰ δέντρα κ' ἡ θάλασσα ἀπὸ μακριά. Ἀνάμεσα στὰ βουϊσμάτα ἀκουγόντανε καὶ τὰ κουδούνια ἀπὸ τὰ ζωντανὰ πού ἀναχαράζανε. Μέσα ἀπὸ τὴ σπηλιὰ ἔβγαινε ἡ κόκκινη ἀντιφεγγιὰ τῆς φωτιᾶς μαζὶ μὲ τὶς ψαλμωδίες καὶ μὲ τὶς χαρούμενες φωνές. Κι ὁ κυρ-Παναγῆς ἔκλεβε κάπου-κάπου λίγον ὕπνο, ρουχάλιζε λιγάκι κ' ὕστερα ξυπνοῦσε κ' ἔψελνε μαζὶ μὲ τὴ συνοδεία.

Ἀληθινά, ἀπὸ τὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔλειπε τίποτα. Ὅλα ὑπῆρχανε: τὸ σπήλαιο, οἱ ποιμένες, οἱ μάγοι μὲ τὰ δῶρα, κι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἦτανε παρῶν μὲ τοὺς δυὸ μαθητές του, πού εὐλογούσανε «τὴν βρωσὶν καὶ τὴν πόσιν».